

Streszczenie

Celem autora niniejszej pracy było przedstawienie służby pastora w głównych Kościołach ewangelikalnych w Polsce: Kościele Zielonoświątkowym, Kościele Chrześcijan Baptystów, Kościele Chrystusowym w RP, Kościele Bożym w Chrystusie, Kościele Wolnych Chrześcijan, Kościele Ewangelicznych Chrześcijan i Kościele Chrześcijan Wiary Ewangelicznej. W obszarze pracy badawczej znalazły się te ewangelikalne związki wyznaniowe, które mają największą liczbę wiernych, posiadają strukturę eklezjalną (społnota zborów) oraz charakteryzują się wieloletnim okresem działalności na ziemiach polskich.

Dzieje polskiego ewangelikalizmu obejmują okres ponad 150 lat. Najwcześniej na ziemiach polskich działalność rozpoczęli baptysi, a w ślad za nimi pracę eklezjalną inicjowały inne wspólnoty należące do przebudzeniowego protestantyzmu. Misjonarze najczęściej przybywali z kultury anglosaskiej i początki pracy eklezjalnej były spotkaniem różnych kultur i różnej pobożności. Ewangelikalizm na początku dwudziestego wieku był reprezentowany głównie wśród mniejszości narodowych zamieszkujących tereny Polski (Rosjanie, Białorusini, Ukraińcy, Niemcy). Liczebny rozwój wśród polskiej ludności przebiegał powoli - przebudzeniowy protestantyzm był odmienny kulturowo od kanonów pobożności katolickiej. Wraz z przemianami ustrojowymi po roku 1989, ewangelikalizm zyskał nową przestrzeń dla rozwoju, włączając się mocniej w życie społeczne i pracę charytatywną.

Ewangelikalizm swoją podstawę doktrynalną znajduje w klasycznych założeniach Reformacji – *sola gratia, sola Scriptura, solus Christus* – dodając do tego własną wrażliwość pobożnościową. Protestantyzm ewangelikalny stawia akcent na przeżycie „nowego narodzenia”, czyli świadome zawierzenie Bogu. Akcentuje ponadczasowość i aktualność Słowa Bożego. Według przebudzeniowego protestantyzmu Biblia jest jedyną normą życia i wiary. Ten nurt protestantyzmu akcentuje boskie pochodzenie Słowa, stąd Biblia darzona jest szczególnym szacunkiem. Ewangelikalizm jest również chrystocentryczny (*solus Christus*). Miłość do Chrystusa jest powszechnie deklarowana przez wiernych opisywanych wspólnot. Chrystocentryzm wyraża się w akcentowaniu odkupieńczej śmierci Chrystusa. Oznacza to pełną akceptację dla treści przekazu biblijnego i historii życia Jezusa z Nazaretu. Odkupieńcza śmierć za grzeszników stanowi centralny punkt opisywanej soteriologii.

We wstępie autor omawia cechy ewangelikalizmu oraz wybrane elementy doktrynalne tego nurtu chrześcijaństwa. Dalej przedstawiony jest cel pracy, terminologia zawarta w opracowaniu, stan badań oraz zakres uwzględnionych publikacji. Opis metody badawczej oraz struktury pracy zamyka tę część rozprawy.

Rozdział pierwszy przedstawia historyczny rozwój posługi w Kościele. Najpierw następuje definiowanie urzędu, następnie przeprowadzona jest analiza wybranych pojęć Nowego Testamentu: *presbyteros*, *diakonus*, *episkopos*, *apostolos*. Kolejna część rozdziału obrazuje rozwój urzędów w poszczególnych nurtach chrześcijaństwa: katolicyzmie, prawosławiu i protestantyzmie. Protestantyzm omówiony jest poprzez ustrojowe formy eklezjalne: episkopalizm, prezbiterianizm i kongregacjonalizm. Tutaj ma miejsce szersze nakreślenie form ustrojowych dotyczących samego protestantyzmu.

Drugi rozdział składa się z siedmiu części i opisuje historie powstania siedmiu ewangelikalnych wspólnot: Kościoła Zielonoświątkowego, Kościoła Chrześcijan Baptystów, Kościoła Chrystusowego w RP, Kościoła Bożego w Chrystusie, Kościoła Wolnych Chrześcijan, Kościoła Ewangelicznych Chrześcijan, Kościoła Chrześcijan Wiary Ewangelicznej. Poszczególne wspólnoty ewangelikalne zostały opisane od ich powstania na ziemiach polskich aż do dnia dzisiejszego. Dalej autor przedstawia założenia doktrynalne i strukturę organizacji eklezjalnej. Ostatnią z omawianych spraw jest sytuacja prawa siedmiu konfesji. Każda z organizacji eklezjalnych jest opisywana w oparciu o ten sam schemat czterech punktów.

Trzeci rozdział omawia urząd pastora z punktu widzenia wypowiedzi doktrynalnych głównych Kościołów ewangelikalnych w Polsce. Autor analizuje dokumenty kościelne, decyzje synodalne i inne wypowiedzi o charakterze normatywnym. Istotna część rozdziału powstała w oparciu o ankietę skierowaną do przywódców kościelnych. Zawierała ona 21 pytań dotyczących urzędu pastora. Odpowiedzi przywódców są cytowane lub zestawiane w tabelkach. Autor przedstawił również istotne rozstrzygnięcia doktrynalne dotyczące urzędu kościelnego: ordynację kobiet, posługi zarezerwowane wyłącznie dla duchownych, dodatkowe uwarunkowania pełnienia urzędu oraz posługę pastora na tle struktury kościelnej. Rozdział zawiera także wnioski dotyczące zrozumienia posługi duchownego w omawianych Kościołach. Posługa duchownych jest opisywana w tym rozdziale również jako panorama kształtowania się urzędu pastora w polskich wspólnotach.

Rozdział czwarty zajmuje się analizą doktrynalną i prawną urzędu pastora. Na początku opisane jest zrozumienie urzędu pastora w polskich wspólnotach ewangelikalnych. Autor analizuje prawne zagadnienia statusu pastora w omawianych wspólnotach kościelnych. Służba pastora ukazana jest pod kątem wymogów powołania duchownego, jego zadań i obowiązków. Kościoły ewangelikalne określiły zasady funkcjonowania służby pastora w statutach i zapisach prawa wewnętrznego. Autor analizuje prawne regulacje kościelne i przedstawia je w usystematyzowany sposób. W zakończeniu rozdziału zaznaczone są również problemy wynikające z niejasnych zapisów statutowych – brak statutowego podziału kompetencji pomiędzy służbą pastorską a zadaniami rady zborowej.

Pracę zamyka podsumowanie całości zatytuowane „Konkluzje”. Autor omówia również pozytywny wkład Aliansu Ewangelicznego w życie wspólnot eklezjalnych. Rozdział zawiera wnioski autora dotyczące elementów konstruktywnych polskiego ewangelikalizmu.

W Aneksie zawarte są wybrane dokumenty kościelne oraz udostępnione autorowi regulacje doktrynalne. Na końcu pracy znajdują się sylwetki przywódców kościelnych, którzy wzięli udział w ankcie dotyczącej rozumienia urzędu pastorskiego w polskich wspólnotach ewangelikalnych.

Summary

In writing this paper, the author's purpose was to describe the pastor's ministry in the main evangelical churches in Poland: Pentecostal Church, Baptist Church, Church of Christ in the Republic of Poland, Church of God in Christ, Church of Free Christians (The Plymouth Brethren Church), Church of Evangelical Christians, Church of Christians of the Evangelical Faith. In the area of research, there are those church organizations that have the largest number of faithful, have an ecclesial structure (a community of churches) and are characterized by a long-term period of activity in the Polish lands.

The history of Polish evangelicalism covers a period of over 150 years. The earliest missionary work in the Polish lands began with the Baptists, followed by an ecclesial work initiated by other communities belonging to the revivalist Protestantism. Missionaries most often came from the Anglo-Saxon culture and the beginnings of ecclesial work were a meeting of different cultures and different piety. Evangelicalism at the beginning of the twentieth century was represented mainly among national minorities living in Poland (Byelorussians, Ukrainians, Germans and Russians). Its growth in the number among the Polish population was slow - revivalist Protestantism was culturally different from the canons of Catholic devotion. Along with political changes after 1989, evangelicalism gained a new space for development, increasing social engagement and charity work.

Evangelicalism finds its doctrinal foundation in the classic assumptions of the Reformation - *sola gratia, sola Scriptura, solus Christus* - adding to this its own piety sensitivity. Evangelical Protestantism focuses on the experience of "new birth," that is, conscious trust in God. Evangelicalism accentuates the timelessness and timeliness of the Word of God. According to revivalist Protestantism, the Bible is the only norm of life and faith. This stream of Protestantism accentuates the divine origin of the Word and hence the Bible is given special respect. Evangelicalism is also Christocentric (*solus Christus*). The love for Christ is universally declared by the faithful of evangelical communities. Christocentrism is expressed in emphasizing the redemptive death of Christ. Evangelicalism approaches the content of the biblical message and history of the life of Jesus of Nazareth with full acceptance. The atoning death for sinners is the central point of evangelical soteriology.

In the introduction, the author discusses the features of evangelicalism and selected doctrinal elements of this stream of Christianity. The purpose of the work, the terminology contained in the study, the status of the research and the scope of the publications considered are discussed further. Discussion of the research method and the structure of work closes this chapter.

The first chapter discusses the historical development of the ministry in the Church. First, the office is defined, then an analysis of selected concepts of the New Testament is carried out: *presbyteros*, *diakonos*, *episkopos*, *apostolos*. The next part of the chapter discusses the development of offices in particular Christianity traditions: Catholicism, Orthodoxy and Protestantism. Protestantism is discussed through ecclesiastical polity forms: Episcopal, Presbyterian and Congregational. Here there is a broader delineation of the ecclesiastical polity forms of Protestantism itself.

The second chapter consists of seven parts and discusses the origins of the seven evangelical fellowships: Pentecostal Church, Baptist Church, Church of Christ in the Republic of Poland, Church of God in Christ, Church of Free Christians, Church of Evangelical Christians, Church of Christians of the Evangelical Faith. The individual evangelical communities have been described since their inception in the Polish lands up to the present day. The author further presents the doctrinal assumptions and the structure of the ecclesial organization. The last of the discussed cases is the legal situation of seven confessions. Each of the ecclesial organizations is described on the basis of the same four-point scheme.

The third chapter discusses the pastor's office from the point of view of the doctrinal statements of the main evangelical churches in Poland. The author analyzes church documents, synodal decisions and other normative statements. An important part of the chapter was created on the basis of a questionnaire addressed to church leaders; the questionnaire contained 21 questions regarding the office of the pastor. Leaders' answers are cited or compiled in tables. The author also presented important doctrinal decisions regarding the church office: the ordination of women, ministries reserved exclusively for the clergy, additional conditions for the office and the ministry of the pastor in the background of the church structure. The chapter also contains conclusions on understanding the ministry of the clergy in the discussed Churches. The ministry of the clergy is described in this chapter as a panorama of the formation of the pastor's office in Polish communities.

The fourth chapter deals with the doctrinal and legal analysis of the office of the pastor. At the beginning, the understanding of the pastor's office in the Polish evangelical communities is discussed. The author discusses the legal issues of the pastor's status in the discussed church communities. The pastor's service is shown in terms of the requirements of the priest's vocation, his tasks and duties. The evangelical churches defined the principles of the pastor's service in the statutes and in the provisions of domestic law. The author analyzes legal church regulations and presents them in a systematic way. At the end of the chapter, problems resulting from obscure statutory provisions are also marked - no statutory division of competences between the pastoral ministry and the tasks of the council.

The ending is a summary of the whole and a look at what the work does not include. The author will also discuss the positive contribution of the Evangelical Alliance to the life of ecclesial fellowships. The chapter contains the author's conclusions regarding the constructive elements of Polish evangelicalism.

The Annex contains selected church documents and doctrinal regulations made available to the author. At the end of the work there are figures of church leaders who took part in the survey regarding their understanding of the pastoral office in evangelical communities.

B. Helb